

Єременко Андрій Валерійович
кандидат економічних наук
докторант відділу бюджетної системи та
фінансів інституційних секторів економіки
ДННУ «Академія фінансового управління»
бул. Миколи Міхновського, 38, Київ, Україна
e-mail: andreyy@ukr.net
ORCID ID: 0009-0005-6177-838X

МІЖНАРОДНА ТА НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

Yeremenko Andriy
Ph. D. (Economics)
Doctoral Candidate of the department of the budget system
and finances of institutional sectors of the economy
SESE «The Academy of Financial Management»
Mykola Michnovsky blvd., 38, Kyiv, Ukraine
e-mail: andreyy@ukr.net
ORCID ID: 0009-0005-6177-838X

INTERNATIONAL AND NATIONAL REGULATORY SYSTEM OF THE INTANGIBLE ASSETS MARKET

Анотація. В рамках дослідження визначено, що підвищення конкурентоспроможності бізнес-структур за рахунок інтелектуалізації їх торговельно-економічної діяльності призвело до суттєвого зростання обсягів світового ринку нематеріальних активів. Зростання світового ринку нематеріальних активів супроводжується підвищенням уразливості його об'єктів з точки зору можливих порушень їх прав. В основі порушень щодо нематеріальних активів нами виділено наступні причини: правове поле, що регулює торговельні відносини в галузі операцій з нематеріальними активами, створено національними законодавствами різних країн, що можуть істотно відрізнятися; зростання обсягів торгівлі фальсифікованими товарами та піратство. Показано, що основною метою створення в рамках Світової організації торгівлі Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності стало усунення розбіжностей щодо торговельних аспектів прав інтелектуальної власності в законодавчих системах окремих країн; значення цієї Угоди в контексті подальшого розвитку світового ринку об'єктів інтелектуальної власності полягає в створенні принципів та стандартів стосовно існування, обсягу та використання прав інтелектуальної власності, а також в розробці ефективних засобів дотримання цих прав. З'ясовано, що подальший розвиток ринку об'єктів інтелектуальної власності вимагає підвищення ефективності правового забезпечення та необхідність створення нових підходів до вирішення, насамперед, правових та організаційних проблем регулювання прав інтелектуальної власності на регіональному та національному рівнях у зв'язку із розширенням можливостей використання об'єктів права інтелектуальної власності у нових високотехнологічних сферах, у тому числі в умовах глобальних мереж, а також у зв'язку із появою нових об'єктів інтелектуальної власності. Зроблено висновок, що ефективність системи охорони нематеріальних активів безпосередньо пов'язана з існуючою законодавчою базою, а напрямками подальшого вдосконалення законодавчого забезпечення охорони нематеріальних активів в галузі міжнародного бізнесу слід вважати такі: визначення механізмів охорони нематеріальних активів в галузі інформаційних технологій, перш за все вдосконалення нормативно-правової бази в галузі охорони прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет;

розробка положень щодо захисту прав на комерційну таємницю та санкцій за привласнення авторства на чужий об'єкт інтелектуальної власності; розробка більш досконалої протидії переміщенню через митну територію країни товарів, які порушують права інтелектуальної власності; створення нормативно-правового регулювання питань, пов'язаних з необхідністю здійснення оцінювання вартості нематеріальних активів.

Ключові слова: нематеріальні активи, інтелектуальна власність, патенти, авторські права, торгові марки, оцінювання, глобалізація, світова економіка, Всесвітня організація інтелектуальної власності, Світова організація торгівлі.

Abstract. As part of the study, it was determined that increasing the competitiveness of business structures due to the intellectualization of their trade and economic activities led to a significant increase in the volume of the world market of intangible assets. The growth of the world market of intangible assets is accompanied by an increase in the vulnerability of its objects from the point of view of possible violations of their rights. We have identified the following reasons as the basis for violations regarding intangible assets: the legal field regulating trade relations in the field of transactions with intangible assets is created by the national legislation of different countries, which may differ significantly; growing trade in counterfeit goods and piracy. It is shown that the main purpose of creating the Agreement on Trade Aspects of Intellectual Property Rights within the framework of the World Trade Organization was the elimination of disagreements regarding the trade aspects of intellectual property rights in the legislative systems of individual countries; the importance of this Agreement in the context of the further development of the world market of intellectual property objects consists in the creation of principles and standards regarding the existence, scope and use of intellectual property rights, as well as in the development of effective means of compliance with these rights. It was found that the further development of the market of intellectual property objects requires an increase in the effectiveness of legal support and the need to create new approaches to solving, first of all, legal and organizational problems of the regulation of intellectual property rights at the regional and national levels in connection with the expansion of opportunities for the use of objects of intellectual property rights in new high-tech areas, including in the conditions of global networks, as well as in connection with the emergence of new objects of intellectual property. It was concluded that the effectiveness of the system of protection of intangible assets is directly related to the existing legal framework, and the directions for further improvement of the legislative support for the protection of intangible assets in the field of international business should be considered as follows: definition of mechanisms for the protection of intangible assets in the field of information technology, first of all, improvement of normative and legal framework in the field of protection of intellectual property rights on the Internet; development of provisions on the protection of commercial secret rights and sanctions for appropriating the authorship of someone else's intellectual property; development of a more sophisticated counteraction to the movement through the customs territory of the country of goods that violate intellectual property rights; creation of normative and legal regulation of issues related to the need to carry out valuation of the value of intangible assets.

Keywords: intangible assets, intellectual property, patents, copyright, trademarks, valuation, globalization, world economy, World Intellectual Property Organization, World Trade Organization.

JEL codes: E22, O34, M41.

Постановка проблеми. В останні десятиліття зростало розуміння того, що національні стандарти захисту нематеріальних активів (далі НМА), насамперед прав інтелектуальної власності (далі ІВ), та механізми їх реалізації суттєво впливають на розвиток торговельно-економічних відносин між країнами. Недо-

тримання сторонами цих прав має як соціально-економічні, так і політичні наслідки.

Але в умовах глобального конкурентного середовища першочерговою причиною необхідності посилення захисту НМА є економічна: природа інтелектуальної праці є такою, що її вельми дорогі й інколи довгоочікувані результати можуть бути скопійовані та застосовані конкурентами майже миттєво. При цьому важливим є не тільки сам факт копіювання, скільки його економічні наслідки: виробництво підробок об'єктивно зменшує попит на оригінальні товари, а їх виробники недоотримують прибуток, на який мають законне право. Це лише фінансовий бік справи. З погляду маркетингу розповсюдження підроблених (як правило, неякісних) товарів формує негативне ставлення споживачів до цього товарного знаку взагалі, наслідком чого є збільшення компанією-виробником маркетингового бюджету на підтримку престижності свого товарного знаку, боротьбу з підробками тощо.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичні засади формування, проблемні аспекти функціонування та подальшого розвитку міжнародної системи регулювання ринку НМА не знайшло належного відображення у вітчизняній і іноземній літературі.

Однак, варто визначити науковців, які в загальному сенсі розглядали питання НМА. Найпершою повномасштабною спробою дослідження НМА була робота Б. Лева [1]. Подальшого розвитку ця проблема знайшла у працях іноземних дослідників Л. Едвінсона [2], Т. Стюарта [3], Є. Брукінга [4], Т. Коупленда [5] та ін. Вітчизняними науковцями питаннями формалізації, оцінки та обліку нематеріальних активів займалися у різні часи А.А. Чухно, В.М. Геєць, О.Д. Бутнік-Сіверський [6], Л.І. Федулова [7] та інші. Попри вагомий доробок учених, існує об'єктивна необхідність розробки теоретико-прикладних засад і вдосконалення механізмів функціонування та подальшого розвитку міжнародної системи регулювання ринку НМА та її гармонізації з вітчизняним законодавством.

Методика дослідження. У процесі дослідження були використані як загальнонаукові, так і спеціальні методи: аналізу, синтезу, опису, порівняння, статистичного аналізу, структурно-логічного узагальнення.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Накопичення в часі невирішених проблемних аспектів функціонування міжнародної та національної системи регулювання ринку НМА призвело до низької ефективності реалізації її основних функцій. З огляду на недостатнє вивчення цього питання з урахуванням появи нових тенденцій їх розвитку, в тому числі за рахунок використання штучного інтелекту, необхідним стає пошук рішень щодо оптимізації застосування НМА з метою створення передбачуваного та конкурентного середовища.

Метою статті є визначення ефективності міжнародної та національної системи регулювання ринку НМА та пошук механізмів її підвищення.

Виклад основного матеріалу. НМА мають різноманітні визначення, але зазвичай включають немонетарні та часто нефізичні активи. Це означає, що ці активи зазвичай неможливо побачити, доторкнутися чи виміряти. НМА зазвичай створюються людською працею. Деякі форми НМА, відомі як «інтелектуальні активи», за певних обставин можуть отримати незалежний правовий захист. Ці

інтелектуальні активи включають патенти, авторські права, торгові марки, права на дизайн і комерційні таємниці, хоча не всі правові системи визнають ці права або надають їм однаковий рівень захисту.

Компанії можуть торгувати інтелектуальними активами за допомогою різних контрактних механізмів, таких як ліцензійна угода та договір купівлі-продажу. В системі міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) облікові підходи до НМА регулюються Міжнародними стандартами бухгалтерського обліку (МСБО) 38 «Нематеріальні активи», які визначають НМА як немонетарний актив, який не має фізичної субстанції та може бути ідентифікований [8].

Податковий кодекс України надає таке визначення НМА: право власності на результати інтелектуальної діяльності, у тому числі промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані об'єктом права власності (ІВ), право користування майном та майновими правами платника податку в установленому законодавством порядку, у тому числі набуті в установленому законодавством порядку права користування природними ресурсами, майном та майновими правами [9].

Згідно з Конвенцією про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) до прав на інтелектуальну власність входять права на промислову власність, авторське право та нерозкрита інформація [10]. Тобто, це визначення виступає лише складовою частиною категорії «нематеріальний актив», наведеної в чинному обліковому законодавстві.

Відповідно до Цивільного кодексу України право ІВ — це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права ІВ, визначений цим Кодексом та іншим законом [11].

У бухгалтерському обліку визначення НМА згідно Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» практично співпадає з МСБО 38, а саме: НМА — немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований [12]. Слід зауважити, що в П(С)БО №8 конкретно не йдеться про критерії визнання об'єкта НМА. Стандарт містить у собі підстави, згідно з якими НМА, отриманий у результаті розробки, слід відображати в балансі підприємства. Витрати на об'єкти, що не відповідають даним вимогам, визнаються витратами звітного періоду, протягом якого вони були здійснені.

Міжнародні стандарти оцінки (МСО 210) визначають НМА як немонетарний актив, який проявляється своїми економічними властивостями. Він не має фізичної субстанції, але надає права та/або економічні вигоди його власнику [13].

Національний стандарт №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», який визначає НМА так: «об'єкти оцінки у нематеріальній формі — об'єкти оцінки, які не існують у матеріальній формі, але дають змогу отримувати певну економічну вигоду» [14]. Враховуючи специфічну природу НМА детальніше питання їх оцінки було визначено у Національному стандарті №4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності», в якому НМА визначаються як майнові права інтелектуальної власності, які належать до об'єктів у нематеріальній формі [15]. Цей стандарт поки став завершальним етапом еволюції визначення НМА в оціночному законодавстві.

У сфері НМА в міжнародній торгівлі спостерігались два протилежні процеси. Один пов'язаний з прагненням компаній, які виробляють наукомістку про-

дукцію, або товари, що включають елементи ІВ, якнайшвидше окупити витрати на їх розробку шляхом реалізації такої продукції на багатьох зарубіжних ринках. При цьому наявність таких товарів у портфелі компанії забезпечує їй конкурентну перевагу і полегшує реалізацію її продукції на світовому ринку. Інший процес протидіє першому та зумовлений недостатнім рівнем захисту прав ІВ в багатьох країнах світу. Особливо це стримує розвиток таких форм міжнародного бізнесу, як спільне підприємництво та пряме інвестування, в яких фірми мають подвійний ризик (щодо повернення закордонних інвестицій і щодо окупності витрат на розробку товарів, що включають елементи ІВ).

Необхідність обговорення у межах Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ) питань, пов'язаних з охороною прав ІВ, виникла у зв'язку зі стрімким розповсюдженням у міжнародному торговельному обігу копій та аналогів товарів, які законно захищені патентами, товарними знаками, авторськими правами [16]. В результаті цього значно збільшився обсяг незаконної торгівлі. Недостатня ефективність національних систем охорони прав ІВ призвела до значних диспропорцій у торгівлі та використовувалася деякими країнами з протекціоністською метою. Підробка товарів і послуг, перетворившись у міжнародний бізнес, стала охоплювати дедалі ширший спектр товарів, причому створених як у розвинених країнах, так і в країнах, що розвиваються. Подібна практика стала причиною величезних фінансових втрат для промисловості ряду розвинених країн унаслідок недоотримання значної частини прибутку від експорту фірм-виробників оригінальної продукції. Значні фінансові збитки несли, насамперед, виробники програмних засобів, які витрачали значні суми на розробку програмної продукції, в той час, як їх копіювання майже нічого не коштувало [17].

Причинами вказаної ситуації слід вважати різні законодавства країн щодо охорони прав ІВ, які часом суттєво відрізняються одне від одного, а також слабе забезпечення зі сторони деяких урядів дотримання навіть існуючих національних правових норм. Як наслідок були обмежені інтереси не тільки окремих виробників, але і суспільства в цілому: зменшились іноземні інвестиції в виробництво запатентованих товарів, а також продаж або ліцензування технологій в країни, що ігнорують дотримання прав ІВ. В зв'язку з цим система міжнародної охорони прав ІВ перестала відповідати її зміненому статусу.

Перша спроба поставити питання щодо захисту прав ІВ в рамках ГАТТ була зроблена у 1978 р. на Токійському раунді багатосторонніх торговельних переговорів (1973-1979 рр.). Тоді США та ЄС виступили з ініціативою укласти відповідну угоду з ІВ, насамперед щодо фармацевтичної та хімічної продукції, а також програм електронних обчислювальних машин. У той час угода не була укладена, розв'язання проблеми фактично було відкладено ще на десять років — до початку роботи Світової організації торгівлі (СОТ).

За цей час посилилась об'єктивна необхідність створення міжнародної системи захисту прав ІВ при ГАТТ. Це було зумовлено: процесами глобалізації в світовій економіці, які стимулювали поширення доступу на закордонні ринки і, відповідно, потребували підвищення мінімальних міжнародних стандартів захисту прав ІВ; значним збільшенням питомої ваги високотехнологічних і наукомістких товарів у структурі світової торгівлі порівняно з минулим раундом переговорів; зростанням обсягів виробництва та реалізації (особливо на зарубіжних ринках) підробної продукції (насамперед відомих у всьому світі брендів)

законних виробників; збільшенням тиску з боку відомих світових експортерів з вимогами захисту їхніх прав ІВ на закордонних ринках; неадекватністю заходів захисту ІВ у межах ВОІВ.

Ця проблема знову постала під час Уругвайського раунду переговорів у 1986 р., коли на конференції в Пунта-дель-Есте представники країн-членів ГАТТ домовилися про включення до порядку денного раунду питань торгових аспектів прав ІВ. Метою цього було зменшення перешкод у міжнародній торгівлі при одночасному зростанні ефективності охорони прав на ІВ. Питання були внесені до порядку денного, але на початку раунду країни, що розвиваються, насторожено поставилися до пропозиції створення мінімальних стандартів захисту власників ІВ, хоча й підтримували ідею проведення дискусії щодо підробленої та піратської продукції. Така позиція була цілком зрозуміла, оскільки менш розвинені країни очікували, що в результаті прийняття таких стандартів їм необхідно буде змінювати внутрішню політику щодо охорони прав ІВ, і, крім того, це могло призвести до збільшення виплат за придбання ліцензій, що, в свою чергу, негативно вплинуло б на рівень собівартості та ціни виробленої за ліцензіями продукції. Проте з початком консультацій і переговорів пропозиції сторін зблизилися, й серед питань, які потребували негайного вирішення, сторони визначили такі: створення необхідних стандартів та принципів стосовно існування, обсягу та використання прав ІВ (торговельні аспекти); розробка ефективних засобів дотримання цих прав; порядок розв'язання суперечок між країнами щодо торговельних аспектів прав ІВ; укладання тимчасових угод для реалізації досягнутих домовленостей.

Слід зазначити, що робота над визначеними питаннями ґрунтувалася на інституційній базі, яку складала низка конвенцій, що протягом більше ніж століття розроблялися під егідою ВОІВ. Серед найвагоміших конвенцій, положення яких були враховані в новій Угоді, слід назвати: Паризьку конвенцію про охорону промислової власності (1967 р.) [18], Бернську конвенцію про охорону літературних і художніх творів (1971 р.) [19] та Римську конвенцію про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (1961 р.) [20].

У традиційному міжнародному праві практично відсутні положення щодо правового захисту прав ІВ, тим більше в умовах інтернаціоналізації. Ці зауваження в рівній мірі стосуються як Паризької конвенції з охорони промислової власності, так і до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів. За виключенням певного випадку — арешту імпортованих товарів, що порушують права третіх осіб — вказані конвенції не розглядають питання захисту прав інтелектуальної власності. Договори, які адмініструються ВОІВ, питання регулювання захисту прав ІВ надають національним законодавствам країн-членів. Даний стан справ в умовах інтернаціоналізації бізнесу неможливо вважати задовільним.

Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності — ТРІПС (TRIPS — Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights) стала одним із найважливіших результатів Уругвайського раунду переговорів (1986-1994 рр.) у рамках ГАТТ [21]. Виняткова цінність Угоди визначається принаймні такими двома фактами: ставши органічною складовою пакета документів щодо створення Світової організації торгівлі, Угода значно розширила сферу регулювання міжнародних торговельно-економічних процесів; базую-

чись на попередніх багатосторонніх міжнародних угодах з питань захисту окремих видів прав ІВ, Угода суттєво вдосконалила систему захисту прав ІВ, встановивши мінімальні стандарти щодо їх захисту.

Угода ТРІПС набрала чинності з 1 січня 1995 р. і на сьогоднішній день є найвсеосяжнішою багатосторонньою угодою з ІВ. Слід також зауважити, що жодна країна не набула членства в СОТ без запровадження чітких заходів щодо виконання Угоди ТРІПС. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Додаток 1С до Марракеської Угоди про заснування Світової організації торгівлі) базується на таких базових принципах: встановлення стандартів охорони та виконання прав ІВ; надання національного режиму охорони; надання режиму охорони країнам найбільшого сприяння; дотримання міжнародних конвенцій щодо охорони ІВ. В Угоді ТРІПС сформульовано стандарти захисту прав ІВ щодо авторського та суміжних прав, товарних знаків, географічних зазначень, промислових зразків, патентів, компонування (топографії) інтегральних мікросхем та нерозголошеної інформації.

На думку автора, як в Угоді ТРІПС, так і в національних законодавствах мало уваги приділено захисту таких об'єктів ІВ як програмні продукти та інформаційні ресурси, розміщених у базах даних. Це напевно пояснюється відставанням міжнародної і національної правових баз від темпів глобалізації та інформатизації світового співтовариства. Слід також зауважити, що деякі процедури захисту прав ІВ пов'язані з оцінюванням її вартості, насамперед, для визначення мита при транскордонному переміщенні об'єктів ІВ. Сюди також можна віднести відшкодування збитків власників прав у разі їх порушення, визначення вартості іноземних інвестицій у вигляді ІВ, визначення вартості амортизації інтелектуальних продуктів. Виконання цих процедур ускладнюється відсутністю нормативно-методичного забезпечення оцінювання вартості прав на об'єкти ІВ та визначенням органів, уповноважених здійснювати оцінювання.

Перевагами ТРІПС можна вважати: заохочення до творчої та інноваційної праці; передачу технологій на комерційних умовах; зменшення торгівлі підробленими товарами; зростання експорту та імпорту товарів і послуг [22].

Очевидним є те, що вдосконалення правил щодо захисту прав ІВ триватиме й надалі. Свідченням цього є Пункти 17–19 Декларації Четвертої Конференції Міністрів СОТ, що присвячені саме подальшій роботі у сфері захисту цих прав, а саме:

- важливості впровадження Угоди ТРІПС таким чином, щоб це сприяло охороні здоров'я шляхом як спрощення доступу до сучасних лікарських засобів, так і створення нових;
- необхідності розв'язання проблем, що можуть постати в разі застосування обов'язкового ліцензування перед країнами, які мають незначні чи зовсім не мають можливостей виробляти фармацевтичні препарати;
- створенню багатосторонньої системи повідомлення про географічні зазначення походження вин та інших алкогольних напоїв, а також реєстрації їх географічних зазначень [23].

Дискусійні положення. Дискусійними питаннями є, насамперед, регулювання прав НМА на регіональному та національному рівнях у зв'язку із розширенням можливостей використання НМА у нових високотехнологічних сферах,

у тому числі в умовах глобальних мереж, а також у зв'язку із появою нових об'єктів інтелектуальної власності та стрімким розвитком штучного інтелекту, що передбачає застосування різних підходів для вирішення цих задач.

Висновки. Ефективність системи охорони НМА, в тому числі, прав ІВ, безпосередньо пов'язана з існуючою законодавчою базою. Напрямами подальшого вдосконалення законодавчого забезпечення охорони НМА в галузі міжнародного бізнесу слід вважати такі: визначення механізмів охорони НМА в галузі інформаційних технологій, перш за все вдосконалення нормативно-правової бази в галузі охорони прав ІВ у мережі Інтернет; розробка положень щодо захисту прав на комерційну таємницю та санкцій за привласнення авторства на чужий об'єкт ІВ; розробка досконалішої протидії переміщенню через митну територію країни товарів, які порушують права ІВ; створення нормативно-правового регулювання питань, пов'язаних з необхідністю здійснення оцінювання вартості НМА.

Подальший розвиток і вдосконалення сучасної системи охорони НМА неможливі без гармонізації національних законодавств з нормами міжнародного права, без урахування практики діяльності і досвіду національних патентних відомств, авторсько-правових товариств промислово розвинених країн і спеціалізованих міжнародних організацій. Тому перспективними напрямками процесу гармонізації стандартів охорони прав НМА слід вважати: співпрацю країн на національному, регіональному та міжнародному рівнях з ВОІВ; участь в угодах, конвенціях, союзах, адміністративні функції яких виконує ВОІВ; співпрацю на рівні національних та інтеграційних патентних відомств (ЄС), авторсько-правових товариств та постійний міжнародний обмін науково-технічною, зокрема патентною інформацією; співпрацю з відповідними організаціями та громадянами з питань охорони НМА; участь в організації і проведенні міжнародних семінарів, конференцій, симпозіумів з питань правової охорони і використання НМА; сприяння охороні НМА в усьому світі шляхом співпраці між державами і міжнародними організаціями; сприяння модернізації та гармонізації національних законодавств у відповідності з міжнародними нормами.

Література

1. Lev B. (2001). *Intangibles: Management, Measurement and Reporting*. Washington, DC: Brookings Institution Press.
2. Edvinsson L. (1997). *Intellectual Capital: Realizing your company's true value by finding its hidden brainpower* / L. Edvinsson, M.S. Malone. — Harpercollins Publisers, Inc.
3. Stewart Thomas A. (1997). *Intellectual Capital: The new wealth of organization*. Doubleday / Currency.
4. Brooking Annie. (1997). *Intellectual Capital: Core Assets for the Third Millenium Enterprise*. London, Boston (Mass.): International Thomson Business Press: ITP International Thomson Pub.
5. Thomas E. Copeland, Tim Koller, Jack Murrin. (1996). *Valuation: Measuring and Managing the Value of Companies*. Wiley.
6. Бутнік-Сіверський О., Красовська А. (2004). Теоретичні засади інтелектуальної інноваційної діяльності на підприємстві. *Економіка України*, 12, 31–37.
7. Федулова Л.І. (2006). Методичні аспекти оцінки інтелектуального капіталу компаній. *Міжгалузевий науково-практичний журнал „Проблеми науки”*, 9, 17-21.

8. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи». (2023). https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-38_ukr_2016.pdf.
9. Податковий кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, №13-14, №15-16, №17, ст.112. (2024). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
10. Summary of the Convention Establishing the World Intellectual Property Organization (WIPO Convention) (1967). (2024). https://www.wipo.int/treaties/en/convention/summary_wipo_convention.html.
11. Цивільний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356). (2024). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
12. Наказ Міністерства фінансів України «Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» №242 (1999). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text>.
13. International Valuation Standard (IVS 210 Intangible assets). (2022). https://viewpoint.pwc.com/dt/gx/en/ivsc/international_valuat/assets/IVS-effective-31-Jan-2022.pdf.
14. Постанова Кабінету Міністрів України «Національний стандарт №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» №1440 (2003). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF#Text>.
15. Постанова Кабінету Міністрів України «Національний стандарт №4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» №1185 (2007). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1185-2007-%D0%BF#Text>.
16. Генеральна угода з тарифів і торгівлі (До Угоди про заснування Світової організації торгівлі) (1994). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_264#Text.
17. Доріс Лонг, Патриція Рей, Жаров В.О., Шевелева Т.М., Василенко І.Е., Дроб'язко В.С. (2007). Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування. Практичний посібник, К.І.С.
18. Паризька конвенція про охорону промислової власності. (1991). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text.
19. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів. (1995). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text.
20. Римська конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення. (2001). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_763#Text.
21. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Додаток 1С до Угоди про заснування Світової організації торгівлі). (2005). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text.
22. Т.М. Циганкова, А.О. Олефір, О.В. Фурсова та ін. (2003). Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ: Монографія. КНЕУ.
23. Doha WTO ministerial declaration WT/MIN(01)/DEC/1. (2001). https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_e.htm.

References

1. Lev B. (2001). Intangibles: Management, Measurement and Reporting. Washington, DC: Brookings Institution Press.
2. Edvinsson L. (1997). Intellectual Capital: Realizing your company's true value by finding its hidden brainpower / L. Edvinsson, M.S. Malone. — Harpercollins Publisers, Inc.
3. Stewart Thomas A. (1997). Intellectual Capital: The new wealth of organization. Doubleday / Currency.
4. Brooking Annie. (1997) Intellectual Capital: Core Assets for the Third Millenium Enterprise. London, Boston (Mass.): International Thomson Business Press.

5. Thomas E. Copeland, Tim Koller, Jack Murrin. (1996). Valuation: Measuring and Managing the Value of Companies. Wiley.
6. Butnik-Siverskyi O., Krasovska A. (2004). Theoretical principles of intellectual innovation activity at the enterprise. *Economy of Ukraine*, 12, 31–37.
7. Fedulova L.I. (2006). Methodical aspects of intellectual capital assessment of companies. *Interdisciplinary Scientific and Practical Journal «Problems of Science»*, 9, 17-21.
8. International accounting standard 38 «Intangible assets». (2023). https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-38_ukr_2016.pdf.
9. Tax Code of Ukraine (Reports of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 2011, No. 13-14, No. 15-16, No. 17, Article 112), (2024). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
10. Summary of the Convention Establishing the World Intellectual Property Organization (WIPO Convention) (1967). (2024). https://www.wipo.int/treaties/en/convention/summary_wipo_convention.html.
11. Civil Code of Ukraine (Vedomosti Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 2003, No. 40-44, Article 356). (2024). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
12. Order of the Ministry of Finance of Ukraine «National regulation (standard) of accounting 8 «Intangible assets» No. 242 (1999). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text>.
13. International Valuation Standard (IVS 210 Intangible assets). (2022). https://viewpoint.pwc.com/dt/gx/en/ivsc/international_valuat/assets/IVS-effective-31-Jan-2022.pdf.
14. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «National Standard No. 1 «General Principles of Valuation of Property and Property Rights» No. 1440 (2003). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF#Text>.
15. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «National Standard No. 4 «Evaluation of Intellectual Property Rights» No. 1185 (2007). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1185-2007-%D0%BF#Text>.
16. General Agreement on Tariffs and Trade (To the Agreement Establishing the World Trade Organization). (1994). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_264#Text.
17. Doris Long, Patricia Ray, Zharov V.O., Sheveleva T.M., Vasylenko I.E., Drobyazko V.S. (2007). Protection of intellectual property rights: norms of international and national legislation and their enforcement. Practical guide, K.I.S.
18. Paris Convention on the Protection of Industrial Property. (1991). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text.
19. Berne Convention on the Protection of Literary and Artistic Works. (1995). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text.
20. The Rome Convention on the Protection of the Interests of Performers, Producers of Phonograms and Broadcasting Organizations. (2001). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_763#Text.
21. Agreement on Trade Aspects of Intellectual Property Rights (Appendix 1C to the Agreement Establishing the World Trade Organization). (2005). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text.
22. T.M. Tsygankova, A.O. Olefir, O.V. Fursova and others. (2003). Global trade system: development of WTO institutions, rules, instruments: Monograph. KNEU.
23. Doha WTO ministerial declaration WT/MIN(01)/DEC/1. (2001). https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_e.htm.